

УДК 342.7

Стахура Богдан Іванович,
здобувач кафедри теорії та історії держави і права
факультету з підготовки слідчих
Львівського державного університету внутрішніх справ

ОРГАНИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЯК СУБ'ЄКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Стаття присвячена дослідженню органів внутрішніх справ, як суб'єктів реалізації функції захисту прав людини в демократичному суспільстві, оскільки права та свободи особи – це соціальні блага, які мають найвищу цінність, їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а сама проблема є ключовою в життєдіяльності суспільства, яке претендує на статус демократичного, гуманного.

Ключові слова: органи внутрішніх справ, демократичні права та свободи людини, функції захисту прав людини.

Постановка проблеми. Політичне, економічне та соціальне становлення суспільства в процесі побудови демократичної правової держави зумовлює потребу приведення правових, організаційних, структурних та інших засад функціонування органів державної влади України у відповідність до нових умов їхньої діяльності та розвитку. Реформа системи державного управління повинна здійснюватися на основі законодавчого визначення функцій і завдань, усіх елементів системи, приведення структури державного апарату в цілковиту відповідність із цими функціями та завданнями, законодавчого закріплення прав і обов'язків державних службовців, затвердження механізмів, здатних гарантувати реалізацію принципу верховенства права, забезпечити неухильне дотримання визначених Конституцією України прав і свобод громадян.

Натомість, курс на зміцнення державності в Україні, охорону прав, свобод і законних інтересів громадян, забезпечення верховенства права в усіх сферах суспільного життя залишається одним із головних напрямів державного будівництва. Успішне виконання цих завдань значною мірою залежить від правильного, науково обґрунтованого керівництва суспільством, усіма проявами його життєдіяльності, удосконалення системи державного управління. Подальший розвиток демократії, забезпечення прав і свобод громадян нерозривно пов'язані з підвищенням якості та ефективності діяльності правоохоронних органів і, зокрема, органів внутрішніх справ, що пояснюється цілим комплексом об'єктивних і суб'єктивних чинників, зумовлених новими підходами щодо вирішення багатьох важливих завдань, які постають перед молодою незалежною державою.

Аналіз дослідження даної проблеми. Проблемою забезпечення прав та свобод громадян займалися та займаються деякі вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема О. Г. Богачов, Ю. Ф. Кравченко, О. В. Негодченко, А. Ю. Олійник, К. Б. Толкачов,

А. Г. Хабібулін, та ін.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття органів внутрішніх справ, як суб'єктів реалізації функції захисту прав людини в демократичному суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи органи внутрішніх справ, як суб'єкта реалізації функції захисту прав людини в демократичному суспільстві необхідно, насамперед, дослідити деякі підходи щодо розуміння терміну «демократія». У науковій літературі зазначається що демократія – це форма правління в державі, яка характеризується визнанням єдиним джерелом влади народу, рівноправністю громадян, домінуванням більшості при визнанні цінності інтересів та думок меншості, виборністю основних органів держави, дотриманням прав і свобод людини [9, с. 75].

Демократія – це реально встановлений тип врядування, який передбачає ефективну участь, розуміння, засноване на поінформованості, існуванні контролю та включеність в життя суспільства (inclusion) [1, с. 42, 47].

Демократія – це форма організації та функціонування самоврядного суспільного організму, заснована на принципах рівного права всіх членів суспільства брати участь в управлінні, виборі керівних органів та підзвітності органів управління народові [16, с. 111].

Демократія – це умова, яка дозволяє діяти і заохочує свободу, і в той же час обмеження, яке дається взнаки кожного разу, коли той чи інший вид діяльності починає атрофуватись, перетворюватись на систему володарювання й підкорення чи виявляє потенціал та тенденцію такої еволюції [18, с. 80].

Демократія – це форма і спосіб організації суспільно-політичного життя [10, с. 223].

Демократія – це політична організація влади народу, при якій забезпечується: рівна участь всіх і кожного в управлінні державними й суспільними справами; виборність основних органів держави і законність у функціонуванні всіх суб'єктів політичної системи суспільства; забезпечення прав і свобод людини та меншості відповідно до міжнародних стандартів [13, с. 161].

Демократія – це різноманітні суспільні інститути, в першу чергу загальні вибори, тобто право народу змінювати свій уряд, які дозволять здійснювати громадський контроль за діяльністю та відставкою уряду, а також без застосування насильства проводити реформи навіть всупереч волі правителів [11, с. 177].

Демократія – це така форма держави, де законодавча влада представлена колегіальним органом, обраним народом, реалізуються закріплені законодавством широкі соціально-економічні та політичні права громадян незалежно від статі, раси, національності, майнового стану, освітнього рівня та віросповідання [15, с. 396-397.].

Демократія – це форма влади, заснована на визнанні народу джерелом влади; виборності та змінюваності вищих органів державної влади, їх підзвітності виборцям; поділі державної влади на законодавчу, виконавчу та судову; конституційному визнанні, закріпленні та реальному гарантуванні основних особистих, економічних, політичних та інших прав і свобод людини та громадянина; захищеності особи від свавілля та беззаконня, можливість реально захищати свої права, свободи та законні інтереси від будь-яких посягань, у тому числі з боку державних органів і посадових осіб; існуванні низки політичних, у тому числі й опозиційних, партій; невторчанні держави в приватне життя громадян; гласності в діяльності держави [14, с. 102].

Слід наголосити, що правова держава ніколи не обмежується юридичною фіксацією прав громадян. Проголошуючи права і свободи особи, держава повинна

гарантувати їх здійснення. Тому, як зазначає О. А. Лукашова, закріплення того чи іншого суб'єктивного права в законодавстві повинно означати реальну можливість індивіда вільно користуватися певним благом, чинити певні дії в межах і в порядку, зазначених в законі [12, с. 95]. Згідно з цим певні державні органи й інші владні суб'єкти в своїй діяльності мають реалізовувати положення Основного Закону. Тож постає логічне питання: які ж органи насамперед мають гарантувати захист конституційних прав та свобод людини і громадянина? В. Ключков вказує, що одним з головних органів у системі державної влади щодо гарантованого забезпечення прав і свобод громадян є Верховна Рада, оскільки вона створює закони, обов'язкові для виконання. Також від імені держави виступають й органи прокуратури, діяльність якої спрямована на утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку і має своїм основним завданням охорону та захист прав і свобод людини та громадянина від неправомірних зазіхань. Важливу функцію стосовно забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина покладено на органи внутрішніх справ. Вони повинні виконувати свої повноваження неупереджено, захищати права та свободи громадян згідно з чинним законодавством [2, с. 23].

В цілому погоджуючись з В. Ключковим, також слід зауважити, що даний перелік є неповним. Держава створює ряд органів, покликаних не тільки захищати, а й сприяти реалізації прав людини. У систему таких органів та установ входять судові й адміністративні органи, парламентські структури, інститут омбудсмана (уповноваженого з прав людини) та інші. Безперечно, що відповідно до Конституції України очолює систему органів по забезпеченню прав і свобод людини Президент України, який є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції, прав і свобод людини і громадянина [3].

Складовою частиною єдиної системи державних органів є система правоохоронних органів, що теж забезпечує права і свободи людини. Особливе місце серед них належить органам внутрішніх справ. Отже, органи внутрішніх справ займають одне з важливих місць в системі державних органів, метою діяльності яких є не тільки захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, але й активне сприяння здійсненню принципу реальності в реалізації громадянами своїх прав і свобод.

Сфера діяльності органів внутрішніх справ має складну структуру. Вона включає в себе ряд груп суспільних відносин, які пов'язані із забезпеченням прав і свобод людини, убезпечення держави та суспільства від, насамперед, злочинів, інших посягань, соціальних загроз [13, с. 161]. Це в свою чергу визначає різні напрями забезпечення органами внутрішніх справ реалізації основних прав людини і громадянина (адміністративна, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, профілактична, охоронна діяльність).

Існує багато класифікацій форм діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню реалізації прав людини і громадянина. К. Б. Толкачов, А. Г. Хабібунін визначають правозастосовчу, виховну та правоохоронну форми [8, с. 118]. Але А. Ю. Олійник більш детально виділив форми діяльності ОВС по забезпеченню конституційних прав людини і громадянина. Це правові і неправові форми. У правові форми відповідно входять: правоохоронна, нормотворча, правозастосовча, а до неправових організаційна і виховна [7, с. 8].

У діяльності органів внутрішніх справ можна також виділити стадії забезпечення реальності здійснення прав та свобод людини та громадянина:

- забезпечення можливості реалізації прав людини та громадянина;
- охорона прав;

– відновлення порушеного права.

Під забезпеченням реалізації прав людини і громадянина слід розуміти, з одного боку, систему їх гарантування, тобто загальні умови та спеціальні (юридичні) засоби, які забезпечують їх правомірну реалізацію [6, с. 12]; з іншого – напрям діяльності органів внутрішніх справ щодо створення умов для реальності прав громадян. Ю.Ф. Кравченко пояснює, що саме означає гарантування ОВС прав і свобод людини та громадянина. «Отже, гарантувати їх використання означає забезпечувати сприятливі умови, за яких закріплений у законі статус людини і громадянина, набуває не лише юридичного, але й фактичного змісту для кожної особистості» [5, с. 5]. Але «сприятливі умови» – це абстрактна категорія, яка потребує більш конкретного формулювання. Отже, сприятливі умови можна розглядати як оптимальний правовий режим, під яким вже розуміється нормативно-правове закріплення прав і свобод людини і громадянина, їх процедурне забезпечення, в тому числі, процесуальною і адміністративною діяльністю органів внутрішніх справ.

Охорона прав людини і громадянина від правопорушень передбачає здійснення ОВС комплексу профілактичних заходів, спрямованих на роз'яснення положень нормативно-правових актів, що закріплюють відповідальність за порушення прав громадян; здійснення контролю за особами та громадськими організаціями, здатними порушити права людини; припинення вчинюваного правопорушення.

Відновлення порушеного права необхідно вже після порушення того чи іншого права людини. Воно полягає в зобов'язанні органами внутрішніх справ правопорушника забезпечити належні умови здійснення прав людини, здійснити необхідні дії, аби кожне право чи свобода громадянина була ним реалізована [17, с. 94].

ОВС разом з іншими правоохоронними органами покликані приводити в дію механізм правової охорони. Вони забезпечують застосування заходів державного примусу, маючи на меті усунення перешкод реалізації прав та обов'язків, поновлення порушеного права, притягнення винних осіб до юридичної відповідальності.

Розглядати реальність прав і свобод людини треба як комплексний процес, який включає в себе і правову закріпленість прав і свобод людини, і процедурну забезпеченість, і доступність та набуття мінімального досвіду судового та адміністративного захисту.

Висновки. Отже, зазначені форми відбивають повний зміст діяльності органів внутрішніх справ щодо реалізації прав і свобод громадян. Але слід зазначити, що всі ці форми діяльності ОВС по забезпеченню здійснення принципу реальності прав і свобод людини і громадянина переплітаються між собою і відокремлено одна від одної існувати не можуть. Тому діяльність ОВС не повинна обмежуватися боротьбою з правопорушеннями і замикатися на власних задачах; вона повинна існувати не проти громадян, а для громадян, вдосконалювати систему послуг населенню, виходячи з її соціального значення. Органам внутрішніх справ повинна відводитись важлива роль у знятті соціального напруження, забезпеченні внутрішньої безпеки, вона повинна виступати її гарантом.

Список використаних джерел

1. Даль Р. О демократии / Р. Даль; пер. с англ. А. С. Богдановско-го; науч. ред. пер. О.А. Алякринский. – М., 2000. – 576 с.
2. Клочков В. Проблеми гарантованого забезпечення органами державної влади прав і свобод громадян / В. Клочков // Міліція України. – 2003. – № 9. – С. 23.

3. Конституція України: Із змінами, внесеними згідно із Законом № 2222-IV від 08.12.2004 р. – К.: Велес, 2008. – 48 с.
4. Кравченко Ю. Ф. Органи внутрішніх справ як гарант особистих прав громадян України / Ю. Ф. Кравченко // Права людини та інформація: Збірка наукових праць. – К., 2001. – С. 10.
5. Кравченко Ю. Ф. Проблеми забезпечення прав і свобод людини в діяльності міліції України / Ю. Ф. Кравченко // Вісник Університету внутрішніх справ. – 2000. – Вип. 11. – С. 5.
6. Обеспечение и охрана советской милицией конституционных прав и свобод граждан: учебное пособие / [Богачева О. Г. и др.]; Высш. юрид. заоч. школа. МВД СССР. – М., 1988. – С. 12.
7. Олійник А. Ю. Механізм, форми, методи та особливості забезпечення органами внутрішніх справ реалізації прав людини і громадянина: лекція / А. Ю. Олійник. – К., 1997. – С. 8.
8. Органы внутренних дел в механизме обеспечения личных конституционных прав и свобод граждан: монография / К. Б. Толкачев, А.Г. Хабибуллин; Уфимская высшая школа. – Уфа, 1991. – С. 118.
9. Политология: Краткий энциклопедический словарь-справочник: [учеб. пособие для учащ. средних, средних спец. и высш. учеб. заведений] / отв. ред. Борцов Ю.С. – Ростов н/Дону: Феникс; М.: Зевс, 1997. – С. 75.
10. Політологія: історія та методологія / за ред. Ф. М. Кирилюка. – К., 2000. – 304 с.
11. Поппер К. Р. Открытое общество и его враги / К. Р. Поппер. – М., 1992. – Т. 2: Время лжепророков: Гегель, Марс и другие оракулы. – 448 с.
12. Права человека: учебник для вузов / ответственный редактор – член-корр. РАН, доктор юр. наук Е.А. Лукашева. – М., 2000.
13. Скакун О. Ф. Теория государства и права / О. Ф. Скакун. – Х., 2000. – 704 с.
14. Теория государства и права / под ред. В. К. Бабаева. – М., 2002. – 592 с.
15. Теория права и государства: учебник / под ред. В.В. Лазарева. – М., 2001. – 520 с.
16. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова; [6-е изд., перераб. и доп.]. – М., 1991. – С. 111.
17. Хальота А. І. Забезпечення реалізації органами внутрішніх справ конституційних особистих прав і свобод людини та громадянина / А. І. Хальота // Науковий вісник НАВСУ. – 2001. – № 3. – С. 94.
18. Шапиро И. Три способа быть демократом / И. Шапиро // Полис. – 1992. – № 1/2. – С. 80.

Стахура Б. И. Органы внутренних дел как субъекты реализации функций защиты прав человека в демократическом обществе

Статья посвящена исследованию органов внутренних дел, как субъектов реализации функции защиты прав человека в демократическом обществе, поскольку права и свободы лица – это социальные блага, которые имеют наивысшую ценность, их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства, а сама проблема является ключевой в жизнедеятельности общества, которое претендует на статус демократического, гуманного.

Ключевые слова: органы внутренних дел, демократические, права и свободы

человека, функции защиты прав человека.

Stahura B. I. The bodies of internal affairs as subjects of the functions of protection of human rights in a democratic society

The article is devoted to research of organs of internal affairs as subjects of realization of function of defence of human rights in democratic society, as rights and freedoms of person are the social blessing which have the greatest value, their guarantees determine maintenance and orientation of activity of the state, and a problem is key in the vital functions of society, which applies on status of democratic, humane.

Key words: *organs of internal affairs democratic, right and freedom of a human, function of defence of human rights.*

